

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н.ГУМИЛЕВА
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
L.N.GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

Әбу Насыр әл-Фарабидің 1150 жылдық,
Абай Құнанбайұлының 175 жылдық және
С.М. Жақыповтың 70 жылдық мерейтойына арналған
«Жаһандану әлеміндегі адамның денсаулық психологиясы»
тақырыбындағы халықаралық ғылыми - практикалық конференцияның

МАТЕРИАЛДАРЫ

2020 жылдың 15 мамыры

МАТЕРИАЛЫ

Международной научно-практической конференции
«Психология здоровья человека
в глобализирующемся мире»
к1150 - летию Абу Насыра аль-Фараби,
175-летию Абая Кунанбайулы и 70 - летию С.М. Джакупова
15 мая 2020 года

PROCEEDINGS

International scientific conference about
«Psychology of human health in a globalizing world»
dedicated to 1150th anniversary of Abu Nasyr al-Farabi,
175th anniversary of Abay Kunanbayuly and
70th anniversary of S.M. Dzhakupova

15 May 2020

Нұр-Сұлтан, 2020

УДК 159.9 (063)
ББК 88,3
П 86

Редакционная коллегия

Қашхынбай Б.Б.-декан факультета социальных наук, (ответственный редактор)

Сламбекова Т.С. - профессор, заведующий кафедрой Социальной педагогики и самопознания

Айкинбаева Г.К. -кандидат педагогических наук, доцент

Мамбеталина А.С. -кандидат психологических наук, доцент

Нурадинов А.С. -кандидат психологических наук, доцент

Рыскулова М.М. -кандидат педагогических наук, доцент

Исаханова А.А. – PhD психологии

Организационный комитет

Ақымбек Г.Ш. -магистр психологии

Бурдесбекова У.И. -магистр педагогики

Құнанбаева А.Ж. -магистр психологии

Лекенова А.-магистр социальной педагогики и самопознания

Психология здоровья человека в глобализирующемся мире: Сб. науч. статей Межд. конф. города Нур – Султана. 15 мая 2020 г. /Под ред. Б.Б. Қашхынбай, Т.С. Сламбековой, Г.К. Айкинбаевой. – Нур –Султан: ЕНУ имени Л.Н. Гумилева. – 498 с.

ISBN 978-601-337-343-0

В настоящий сборник вошли материалы II Международной научно-практической конференции «Психология здоровья человека в глобализирующемся мире» к 1150 – летию Абу Насыра аль-Фараби, 175- летию Абая Кунанбайулы и 70- летию С.М. Джакупова. (город Нур Султан 2020 г.)

Материалы предназначены для молодых ученых, соискателей, студентов, магистрантов, докторантов, интересующимися проблемами психологии.

ISBN 978-601-337-343-0

©ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, 2020

©Кафедра социальной педагогики и самопознание

ЕНУ им Л.Н. Гумилева

Пайдалынған әдебиеттер тізімі

1. Бекжігітова К.Б. Ойыңды өзгертіп, өміріңді өзгерт: Оқу құралы. – Алматы: ҚазҰТУ, 2017. –180 бет.
2. Шейнов В.П. Путь победителя. От неуверенности к успеху: Саморазвитие / личностный рост. – «Питер», 2017. – 260 стр.
3. Аманжолов У.С. Сенімділік теориясы: оқу құралы. – Алматы: ҚазҰТУ, 2001. –114 бет.

ӘОЖ 159.922

ЖАСТАРДЫҢ МІНЕЗ ҚҰЛҚЫНА ӘЛЕУМЕТТІК ЖҮЙЕЛЕР МЕН АҚПАРАТ ҚҰРАЛДАРЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ӘСЕРІ

Берикбаева Жаниел Алибайқызы

zhaniela@mail.ru

Бакалавр 4 курс, мамандығы 5В050300
«Психология», Л.Н. Гумилев атындағы
Еуразия ұлттық университеті, Нұр – Сұлтан,
Қазақстан.

Ғылыми жетекшісі–Аубакирова Ж.

Қазіргі қоғамда компьютер мен интернет әр үйде бар. Көптеген компьютерлерді пайдаланушылар өз өмірін интернетсіз елестете алмайды

Біз күн сайын Интернетте жұмыс істейміз, достарымызбен сөйлесеміз, бейнені көреміз, музыканы тыңдаймыз, ақпаратты іздейміз, ойындарда ойнаймыз, сатып алуды жасаймыз және форумдарда түрлі сұрақтарды талқылаймыз.

Соңғы уақытта жастардың бос уақытын өткізудің негізгі нысандарының бірі әлеуметтік желілерде өткізу болды. Дүниежүзілік статистика бойынша, халықтың шамамен 50%-ы қандай да бір әлеуметтік желіде, ал кейбіреулері тіпті біріншесінде тұрады. "Instagram", "Facebook", "ВКонтакте" және т. б. сияқты қазіргі уақытта әлеуметтік желілер бар. Негізінен, әлеуметтік желілер жасөспірімдердің ерекше қызығушылығын тудырады. Мысалы, жастардың 96% әлеуметтік желілерде сөйлеседі.

Бүгінгі таңда "Интернетке интернет-тәуелділік" феномені қарқынды талқылануда және зерттелінуде. Жалпыға алғанда Интернет-тәуелділік "Интернетті пайдаланудағв химиялық емес тәуелділік" ретінде анықталады.

Мінез-құлықтық Интернет-тәуелділіктің көрінісі, адамдар интернетте өмір сүруді қалайды, виртуалды шындықта күніне 20 сағатқа дейін өткізе отырып, "шынайы" өмірді іс жүзінде бас тарта бастайды. Интернет тәуелділіктің басқа анықтамасы-бұл Интернетке қосылу жабысқақ ниеті және Интернеттен уақытында ажыратуға қабілетсіздігі. Медицинада Netaholic өте бейнелі термин пайда болды. Ол 3 түрін қамтиды:

1. Онлайн танысу және интернет - қарым - қатынас - чаттарға, жедел хабар алмасу сервистеріне немесе әлеуметтік желілерге, онлайн - қатынастарға шамадан тыс тартылатын тәуелді адамдар.

2. Ойындық интернет-тәуелділік - онлайн-ойындарға, құмар ойындарға және интернет-аукциондарға қатысуға тәуелділік, бұл соңғы уақытта психикалық денсаулық саласында елеулі проблема болып отыр. Виртуалды казино, интерактивті ойындар мен онлайн-аукциондарға қол жеткізу пайда болған кезде тәуелді адамдар қомақты ақша сомасын жоғалтады, қызметтік міндеттерді немесе маңызды қатынастарды елемейді.

3. Ақпараттың шамадан тыс жүктелуі-Дүниежүзілік Интернет желісінде қол жетімді ақпараттың үлкен саны компульсивті мінез-құлықтың жаңа түрін тудырды. Ол бақылаусыз интернет-серфингте және деректер базасы бойынша ақпарат іздеуде. Адамдар интернеттен ақпаратты іздеуге, жинауға және құрылымдауға көп уақыт жұмсайды [4].

Интернет-тәуелділер бүгінде бүкіл әлемдегі пайдаланушылардың 10% - ға жуығы болып табылады. Бүгінгі таңда Қазақстандағы интернеттің негізгі пайдаланушылары жастар болып табылады, олардың басым бөлігі – студенттер. Болжамға сәйкес, 2014 жылдың күзіне қарай бұл интернет-аудиторияның саны шамамен 12 млн. адамды құрайды, бұл ретте жастардың 95% – ы ең белсенді-тәуелді интернет-аудиторияға жатады [5].

Көптеген жастар шын өмірде қарым-қатынас туралы ұмыта отырып, виртуалды қарым-қатынассыз сөйлесе алмайды. Адамдар өз телефонында, мысалы, қоғамдық көлікте, көшеде, тіпті достарымен кездескен кезде де отырғанда мұндай суретті жиі көруге болады [3]. Уақыт өте келе, белгілі бір рефлекс жасалады, адам өзінің поштасын үнемі тексеріп, біреу оған жазады немесе оның бетіне кіреді деген үмітпен отырады. Адам бұған тәуелді болады. Ол үшін өзінің қалай өмір сүретінін көрсету ғана емес, басқалардың қалай өмір сүруін көру маңызды болып табылады. Енді жастар өзіне маңызды өмір сәттерін сақтауға болатын естелік альбомға емес, әлеуметтік желіге салу үшін суретке түседі, содан кейін сіздің фотосуретіңіздің кімге ұнады және достарыңыз бен таныстарыңыздың пікірлеріңізді оқып көруге болады. Таныстарының немесе достарының үйлену тойынан, бітіру кешінен, сапарларынан фотосуреттерді орналастырады, әуесқойлықты жеңе бастайды, достардың өмірінен жаңа нәрселерді білгісі келеді, ешкім қызықты жаңалықтарды жіберіп алғысы келмейді. Бір фотосуретті басқа, бір бетті, екінші, үшінші бетті қарап, адам уақытты ұмытады.

Интернет өз өзімен теріс немесе оң емес. Бұл әртүрлі қолдануға болатын жансыз зат немесе құрал. Интернет қандай да бір жолмен кіріптар қылуы, жаңылысуға әкеп соғады. Дегенмен, Интернеттегі өзара іс-қимылдың басқа өзара іс-қимылдардан өзгеше екенін көру маңызды. Бұл айырмашылықтар әлеуметтік өзара іс-қимылдың дәстүрлі рәсімдерін бұзуы мүмкін. Кейбір авторлар Интернет әлеуметтік өзара әрекеттестікті, саясатты, қауымдастықты немесе қоғамды революцияландыруға әкеп соғады деп санайды. Дәлелдердің бірі Интернет идеяларға кең аудиториялар арасында таратуға мүмкіндік береді және осылайша, жақсы идеялары бар

кәсіпкерлерге капиталды табуға және нарықтық өнімдер мен қызметтерге қатысты тәжірибемен бөлісуге көмектеседі (Cairncross, 1997) [2]. Басқалары интернет-технологиялар иерархияны реттеуге (Sproull және Kiesler, 1992), ақпаратты монополиялайтын дәстүрлі элиталардың билігін әлсіретуге (Moore, 1987), қоғамдастықтың жаңа және қызықты нысандарын шешуге (Etzioni, 1997), азаматтық белсенділікті жеңілдетуге және неғұрлым тиімді (Schwartz, 1996) және өзін-өзі дамытатын қоғамды ынталандыруға (Dizard, 1997; Fishkin 1992) көмектесе алады деп мәлімдейді. Басқа авторлар интерактивті өзара іс-қимылдарға теріс тараптарын ұсынады, бұл интерактивті өзара іс-қимыл дисфункционалды мінез-құлыққа, қоғамдастықтың болмауына, құпиялылықтың төмендеуіне, демократия мен әлеуметтік оқшаулаудың әлсіреуіне әкеп соғады дейді. Мұндай перспективалардың мысалдары Cohill & Kavanaugh (2000), Nie & Erbring (2002) және Putnam (2000) болады. Онлайн-өзара іс-қимыл бойынша көптеген зерттеулер оң және теріс әлеуетті салдарлар арасындағы теңгерімді перспективаны ұсынуға тырысады. Мұндай жұмыстардың мысалдары Wellman & Haythornthwaite (2002), Katz & Rice (2002), Rheingold (2000), Wellman & Gulia және Jones (1995) қамтиды. Біз компьютерлік коммуникациялардың әлеуметтік өзара іс-қимылдарға арналған қызықты және оң қосымшалары бар деген ұстаныммен келісуге бейімбіз [1].

Жастардың ғаламторға тартылуының салдары жастар қызметінің түрлі салаларында белсенді түрде байқалуда. Оқумен қиындықтар пайда болады, тұлғааралық қақтығыстар жиілейді, жеке тұлғаның инфантилизациясы жүреді және айқын регресс байқалады (А. Е. Войскунский). 1998 жылы К. Young және R. C. Rodgers Интернетке тәуелді мінез-құлыққа байланысты психологиялық ерекшеліктерді анықтауға алғашқы талпыныстар жасады. Кейінірек зерттеушілер келесі жеке ерекшеліктерін Интернет-аддикциямен байланыстырды: шизоидты көріністер (Allison s. E. et al., 2006), интроверсия және жалғыз өзін позициялау (Caplan s. E. et al., 2009), басқалардан агрессивті көріністер және иеліктен (Caplan s. E. et al., 2009; Chiu S. et al. 2004; Kim E.J. et al. (2008; Mehroof m., Griffiths M. D., 2010), сезім өткірлігіне ұмтылу (Chiu s. et al., 2004; Mehroof m., Griffiths M. D., 2010), дербес жеке бақылаудың төмендеуі және нарциссизм (Kim E.J. et al. "Мен" (Ko s. et al., 2005), невротизм (Mehroof. M., Griffiths M. D., 2010; Peters S., Malesky L., 2008; Hamburger Y. A. et al., 2000), эмоциялық интеллект дамуының кіші дәрежесі (Parker J. et al., 2008), кіші дербес нәтижелілігі шындығында салыстыру жоғары - интернет-ортада (Jeongand. K., 2010). Ресей ғалымдары интернет-аддикция мен алекситимияның корреляциясын, эмпатияға қабілеттерінің айқындылық дәрежесін анықтады (Теперик Р. Ф., Жукова М. А., 2009). Сондай-ақ, интернет-аддикция байланысының Өз "мен" бағасын төмендетумен және депрессивті жағдаймен (Егоров А. Ю. және т.б., 2005) болғаны анықталды. Кейбір психологтар ойындық компьютерлік тәуелділіктің жоғары жағдайлық алаңдаушылықпен, қарқынды психологиялық кернеумен, жеке нормадан жалпы ауытқумен, жұмысқа

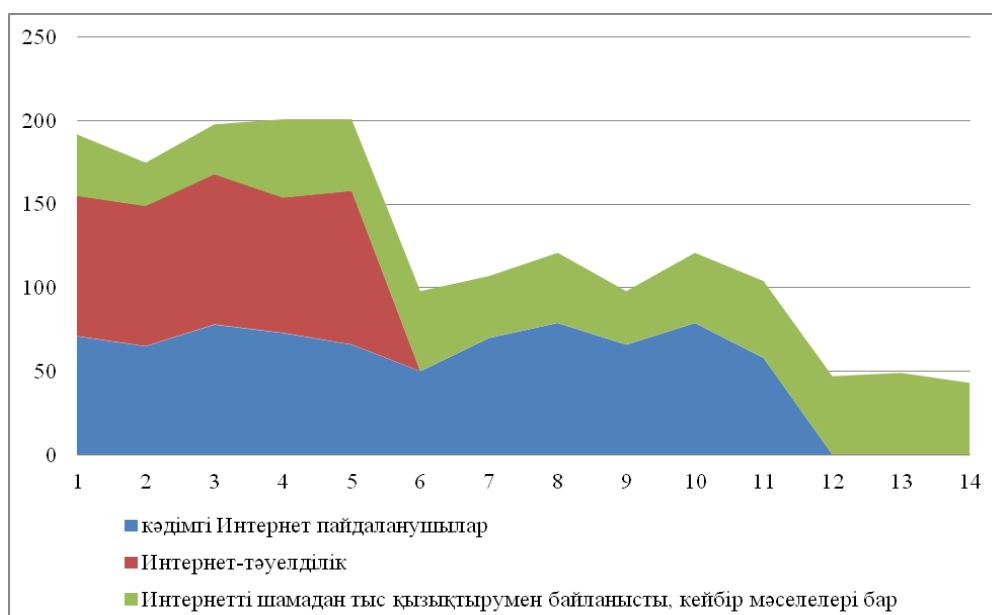
кабілеттіліктің және вегетативтік көрсеткіштің төмендеуімен байланысын көреді (Литвиненко О. В., 2008).

Интернет-тәуелдікке Кимберли Янг ("Internet Addiction Test" Kimberley S. Young)" әдістемесіне сәйкес жастар 3 топ бөлінді.:

- Интернет-тәуелділік туындауының қаупі аз - кәдімгі Интернет пайдаланушылар жастар (20- дан 49-ға дейін ұпай). Аталған топ 14 адамды құрайды (жалпы іріктеменің 46,62%), оның ішінде 9 қыз (64,3%) және 5 жігіт (35,7%)%.

- Интернет-тәуелділікке бейім жастар, Интернетті шамадан тыс қызықтырумен байланысты, кейбір мәселелері бар (жалпы ұпай 50-ден 79-ға дейін). Бұл топты 11 адам құрайды (жалпы іріктеменің 36,63%). Оның ішінде 5 ұл (45,5%) және 6 қыз (54,5%)%.

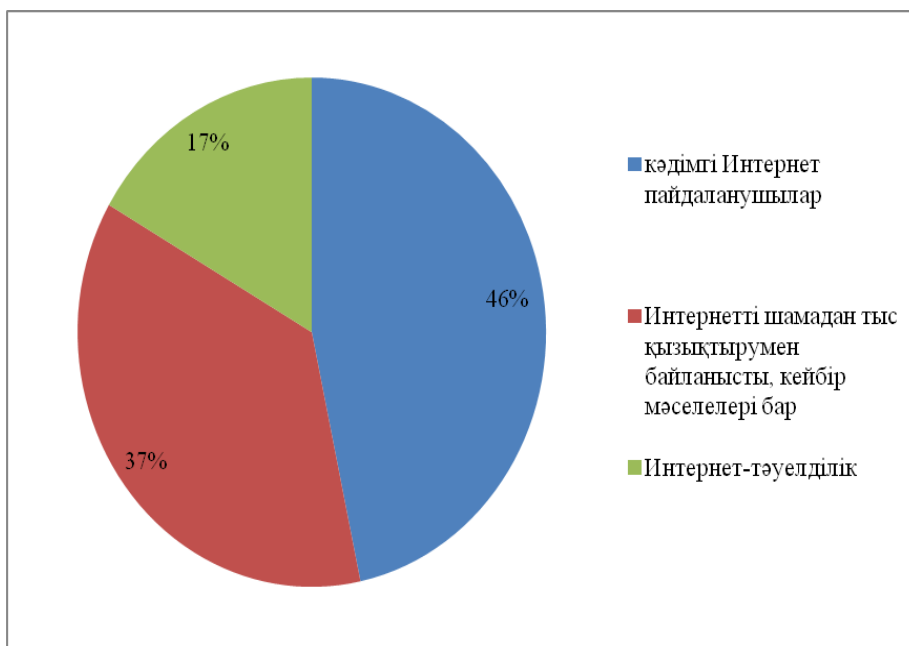
- Интернет-тәуелділігі бар жастар (жалпы ұпай 80- нен 100-ге дейін). Бұл топты 5 (жалпы іріктеменің 16,65%) адам құрайды. Оның 2 қыз (40%) және 3 жігіт (60%)%.

«Сурет» 1

Зерттелетін топтарда Интернет-тәуелді мінез-құлық симптомдарының орташа мәні

Жастардың шамамен жартысы Интернет-тәуелділік туындауының қаупі аз - кәдімгі Интернет пайдаланушылар жастар 46,62% құрайды. Ал Интернет-тәуелділігі бар жастар шеңбердің ең аз бөлігін құрайды. Алайда Интернет-тәуелділікке бейім жастар Интернет-тәуелділігі бар жастардан 6%-ға жоғары, бұл жастар тобы келешекте, бейімділік немесе айқын интернет-тәуелділік қауіп-қатер тобына ұшырауы ықтимал.

« Сурет » 2

«Интернет-Тәуелділікке Кимберли-Янг тесті» бойынша пайыздық көрсеткіштер

Жастардың жартысынан көбі (53,28%) қауіп тобына түседі, өйткені интернет-тәуелділікке бейімділік немесе айқын көрінген.

2-суретте көрсетілген " Интернет-Тәуелділікке Кимберли-Янг " әдістемесі бойынша пайыздық көрсеткіштер қазіргі заманғы жастардың Интернет-тәуелділіктің туындауына бейімділігінің үрейлі үрдісін айқын көрсетеді. Сонымен қатар, іріктеуде жастардың Соңғы жылдары интернет желісінің танымалдығы қарқынды өсуде. Жастар мен жасөспірімдер жас санатының Интернет-ресурстарын барынша пайдаланады. Интернет-ортаның айқын артықшылықтарымен бірге, бұқаралық Интернет-тәуелділіктің көріністеріне байланысты шиеленіскен проблема байқалады.

Жастар арасында Интернет – тәуелді мінез-құлық мәселелерін теориялық зерттеу келесі қорытынды жасауға мүмкіндік береді:

Интернет-тәуелділік-Интернетке қосылу ниетінің және одан бас тартуға қабілетсіздігінің болуы.

Интернет-тәуелділіктің симптоматикасы Интернетті пайдалану процесінде психологиялық сипаттағы проблемалардың пайда болуымен, стресстердің қалыптасуымен, сондай-ақ әлеуметтік, психологиялық немесе материалдық жоспарда пайдаланушының мәртебесінің төмендеуімен, оның физикалық мүмкіндіктерінің бұзылуымен анықталады.

Жас кезінде Интернет-тәуелділіктің болуы әртүрлі психологиялық проблемалардың қалыптасуының, депрессивті жағдайдың пайда болуына, виртуалды кеңістіктің пайдасына шынайы өмірде қарым-қатынастан күтуге, жастардың әлеуметтік ортаға бейімделуі деңгейінің нашарлауына, өзін-өзі бағалаудың төмендеуіне себеп болады. Сонымен қатар, интернетте үнемі болу желіге қол жеткізу және адамның жеке әлсіздігі болмаған кезде, оның

ерік-жігерлік қасиеттерінің болмауы, өмірде оппонентпен тікелей диалогтан қорқу кезінде ыңғайсыздыққа әкеледі.

Қорытындылай келе, әлеуметтік желілер жастардың көп уақытын алып, нақты қарым-қатынас пен хоббиді алмастыратынын атап өту қажет. Оң сәттердің болуына қарамастан, әлеуметтік желілер оқуға және оқу үдерісінің өзіне нашар әсер ететінін атап өткен жөн, бірақ ерекше жағдайлар бар. Сондықтан Интернетке жұмсалатын уақыт мөлшерін бақылау керек, шекараны білу және оны өтпеу маңызды, әйтпесе ол саған қарсы шығады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Арестова О.Н., Бабанин Л.Н., Войскунский А.Е. Мотивация пользователей Интернета. Гуманитарные исследования в Интернете: Под ред. А.Е. Войскунского. – М.: Можайск-Терра, 2000. - 431 с.
2. Бабаева Ю. Д., Войскунский А. Е., Смылова О. В. Интернет: воздействие на личность. Гуманитарные исследования в Интернете. Под ред А.Е.Войскунского - М.: Можайск-Терра, 2000. - с. 11-39.
3. Божович Л.И. Проблемы формирования личности. - М.: Директ-Медиа, 2008. - 612 с.
4. Вересаева О. "Психология и интернет на пороге XXI века". Психологическая газета. – 1996. - №12. - с. 4-6.
5. Войскунский А.Е. Актуальные проблемы зависимости от интернета. Психологический журнал. - М.: Наука, 2004 - т.25. № 1. - с. 90-100.

УДК 159.972

ФАКТОРЫ НЕГАТИВНОГО ПРИНЯТИЕ ДЕТЕЙ С РАССТРОЙСТВОМ АУТИЧЕСКОГО СПЕКТРА

Берикбаева Жаниел Алибайкызы

zhaniela@mail.ru

Бакалавр 4 курс, специальность 5В050300 «Психология»,
Евразийский Национальный университет им. Л.Н. Гумилева,
Нур-Султан, Казахстан.

Научный руководитель – Аубакирова Ж.К.

По всему миру количество детей с расстройством аутистического спектра (РАС) растет с каждым годом, также и в Казахстане. На данный момент из-за роста детей с РАС, ЗПР, ЗРР общество нуждается в компетентных и комплексных специалистах. И сейчас очень много разных центров, к примеру центр для детей с РАС, даунов, логопедические центры, развивающие центры. Но не во всех центрах есть специалисты, а также не во всех центрах работают с детьми углубленно. Как уже говорилось ранее, количество детей с разными расстройствами растет, поэтому некоторые центры могут обманывать родителей, скажем так просто зарабатывают на таких детях. Само расстройство аутистического спектра в зарубежных